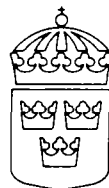

Regeringens skrivelse

1993/94:106

Alternativ till burhållning av värphöns

Skr.
1993/94:106

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 2 december 1993

Bengt Westerberg

Karl Erik Olsson
(Jordbruksdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnar regeringen en redogörelse för utvecklandet av nya system för hållande av värphöns och för regeringens bedömning och ställningstaganden i fråga om förbudet att hålla värphöns i bur fr.o.m. år 1999. Regeringens ställningstagande innebär att ikraftträdandet av förbudet år 1999 ligger fast. Regeringen anser vidare att ett system liknande EG:s för frivillig märkning av ägg efter produktionssätt bör införas.

1	Inledning	3
2	Allmänna utgångspunkter	3
2.1	Gällande bestämmelser	4
2.1.1	Sverige	4
2.1.2	EG	5
2.1.3	Andra länder	6
3	Forskning och utvecklingsarbete	6
3.1	Forskningsprogram, m.m.	6
3.2	Var bedrivs forskningen?	7
3.3	Finansiering	8
3.4	Vissa frågeställningar vid utvecklandet av nya inhysnings- system	9
4	Program för provning av ny teknik	12
5	Produktionskostnader	13
6	Regeringens ställningstagande	14
Bilaga 1 Sammanfattningen i Statens jordbruksverks rapport (1993:14) Alternativa inhysningssystem för värphöns. 22		
Bilaga 2 Förteckning över de remissinstanser som avgett yttrande över Statens jordbruksverks rapport (1993:14) Alternativa inhys- ningssystem för värphöns. 26		
Bilaga 3 Förteckning över myndigheter och organisationer som var före- trädare vid Jordbruksdepartementets diskussion den 12 novem- ber 1993 om alternativ till burhållning av värphöns. 27		
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 december 1993 . . . 28		

1 Inledning

Djurskyddslagen (1988:534), som trädde i kraft den 1 juli 1988, föreskriver bl.a. att djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt. Enligt djurskyddsförordningen (1988:539) får höns för äggproduktion inte inhysas i burar. Enligt en övergångsbestämmelse till förordningen får vid ikraftträdandet befintliga anläggningar för burhöns användas intill utgången av år 1998.

I samband med riksdagens beslut om den nya djurskyddslagen (prop. 1987/88:93, bet. 1987/88:JoU22, rskr. 1987/88:327) beslutade riksdagen att en utvärdering av arbetet med forskning och försök beträffande olika system för hållande av värphöns skulle göras i form av en s.k. kontrollstation efter en femårsperiod, dvs. år 1993. I samband därmed skulle regeringen i lämpligt sammanhang för riksdagen redovisa resultatet av detta arbete.

Utöver den tidigare beslutade kontrollstationen beslöt riksdagen i mars 1991 om en lägesavstämning under våren 1991 för pågående försök med alternativa produktionsmetoder (bet. 1990/91:JoU18, rskr. 1990/91:137). I regeringens skrivelse den 31 oktober 1991 beredde regeringen riksdagen tillfälle att ta del av en redogörelse för pågående försök rörande alternativ till burhållning av värphöns (skr. 1991/92:68, bet. 1991/92:JoU11, rskr. 1991/92:113).

Statens jordbruksverk har den 1 september 1993 på uppdrag av regeringen bl.a. redovisat en utvärdering av den forskning och de försök kring alternativ till burhållning av värphöns som bedrivits och en redovisning av utvecklingen inom äggproduktionen (Jordbruksverkets rapport 1993:14 Alternativa inhysningssystem för värphöns). Sammanfattningen av Jordbruksverkets rapport finns i *bilaga 1*. Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. Remissyttrandena finns tillgängliga i Jordbruksdepartementet, dnr 1413/93.

Jordbruksverket har den 30 september 1993 på regeringens uppdrag redovisat hur de medel som anvisats under nionde huvudtitelns anslag Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder använts och en bedömning av vilka resultat som de gjorda insatserna har gett. Jordbruksverket har redovisat uppdraget i rapporten (1993:15) Djurskyddsfrämjande åtgärder: Forsknings-, försöks- och utvecklingsprojekt 1990/91–1993/94.

Jordbruksverkets rapport om alternativa inhysningssystem för värphöns har den 12 november 1993 varit föremål för en diskussion med företrädare för bl.a. berörda myndigheter, för äggproducenter samt djurskydds-, konsument- och arbetstagarorganisationer. En förteckning över de myndigheter och organisationer som var företrädare vid diskussionen finns i *bilaga 3*.

2 Allmänna utgångspunkter

År 1992 var antalet värphöns i Sverige drygt 6 miljoner och den genomsnittliga besättningsstorleken 528 höns per besättning. Majoriteten av antalet be-

sättningar, drygt 10 500, hade färre än 200 höns. Flertalet höns, 96 %, fanns dock i besättningar med fler än 200 höns och 82 % av värphönsen fanns i besättningar med fler än 5 000 höns (se tabell 1). Ca 90 % av värphönsen hålls i bur.

År 1992 var den totala produktionen 110 miljoner kilo ägg. Ca 2/3 av äggproduktionen levereras till partihandeln.

Tabell 1. Antal värphöns, besättningar och genomsnittlig besättningsstorlek åren 1988 och 1992

Besättningsstorlek	Antal besättningar		Antal höns per besättning		Summa höns	
	1992	1988	1992	1988	1992	1988
1-49	9 268	11 688	18	18	164 759	214 546
50-199	1 267	1 803	79	79	99 958	143 203
200-999	367	507	424	488	155 597	247 308
1 000-4 999	285	326	2 381	2 336	678 680	761 433
5 000-	296	301	16 781	16 762	4 967 363	5 045 331
Samtliga	11 483	14 688	528	437	6 063 357	6 411 821

Källa: Statistiska Centralbyrån (SCB).

2.1 Gällande bestämmelser

2.1.1 Sverige

Bestämmelser om hållande av höns finns i djurskyddslagen (1988:534), djurskyddsförordningen (1988:539) och i föreskrifter meddelade av Jordbruksverket.

I 4 § djurskyddslagen anges bl.a. att djur som föds upp eller hålls för produktion av bl.a. livsmedel skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

Enligt 9 § djurskyddsförordningen får höns för äggproduktion inte inhyllas i burar. Enligt en övergångsbestämmelse till förordningen får vid ikraftträdandet befintliga anläggningar för burhöns användas intill utgången av år 1998.

I Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1993:129) om djurhållning inom lantbruket m.m. finns bestämmelser om utrymme, inredning, stallklimat, fönster och belysning, buller, utfodring, vattning och renhållning av stallar, m.m.

Endast hönsraser som har en medelvikt under 2,4 kilo får hållas i burar och hönsen får hållas i burar högst två år. Vid burhållning av höns skall varje höna ha minst 600 cm² utrymme om det i buren hålls 3 eller flera höns. Antalet burvåningar får vara högst tre. Inredningar i hönsstallar skall vara utformade så att djuren inte utsätts för foder-, vatten- och gödselspill. Fr.o.m. den 1 januari 1994 skall hönsburar vara försedda med täta sidoväggar och klo-

nötare. I stallar som förprövas enligt bestämmelserna i 7 § djurskyddsförordningen skall burarna dessutom vara försedda med sittpinnar.

När höns hålls på nätgolv eller annat dränerande golv, skall minst en tredjedel av stallgolvet vara försett med ströbädd. Den högsta tillåtna belägningsgraden är exempelvis 6 höns/m² om stallet inte har gödselbänge. Om en gödselbänge upptar 2/3 av golvarean och hönsrasens medelvikt understiger 2,5 kilo får belägningsgraden vara 9 höns/m². Det skall finnas minst 165 mm sittstång för varje höna. Vidare finns det bl.a. bestämmelser om utrymme vid foder- och vattentråg och om ett högsta antal höns per värpede.

2.1.2 EG

Inom EG finns minimibestämmelser i direktiv 88/166/EEG om hur höns får hållas i bur. Direktivet trädde i kraft den 1 januari 1988 för nyproduktion. För buranläggningar som var i bruk vid denna tidpunkt träder bestämmelserna i kraft den 1 januari 1995.

Enligt direktivet skall burarna vara konstruerade så att varje höna har minst 450 cm² fri horisontell rörelseyta. Vidare finns bestämmelser om lägsta burhöjd, maximal golvlutning, utrymme vid fodertråg och vattentillförsel. Burar får endast placeras i fler än tre våningar om det är möjligt att inspektera varje våning utan svårighet.

Enligt direktivet får medlemsländerna ha strängare nationella bestämmelser än de som anges i direktivet. Det är för närvarande endast två länder inom EG som har strängare utrymmeskrav. I Danmark gäller att varje höna skall ha minst 600 cm² utrymme. I Tyskland är motsvarande krav 500 cm². I övriga EG-länder gäller således direktivets minimikrav om 450 cm²/höna.

I EG:s förordning (1274/91/EEG) om vissa handelsnormer för ägg finns bl.a. bestämmelser om frivillig märkning av ägg med avseende på produktionssystem. Reglerna innebär att märkning av ägg efter produktionssystem är frivillig men om sådan märkning görs får endast vissa i förordningen definierade märkningstermer användas. Bestämmelserna gäller inte för ekologiskt eller biologiskt producerade ägg. I förordningen är följande märkningstermer och produktionssystem definierade.

”Ägg från utehöns” (free range eggs) skall produceras av höns som bl.a. har möjlighet till utevistelse dagtid. Marken måste till största delen vara täckt med vegetation och beläggningen får inte vara högre än 1 000 höns per hektar eller en höna per 10 m².

”Ägg från utehöns med begränsad areal” (semi-intensive eggs) skall produceras av höns som har möjlighet till utevistelse dagtid. Marken måste till största delen vara täckt med vegetation och beläggningen får inte vara högre än 4 000 höns per hektar eller en höna per 2,5 m².

”Ägg från höns på ströbädd” (deep litter eggs) skall produceras av höns i anläggningar där beläggningen inte får vara högre än 7 höns per m² tillgänglig golvyta. Minst en tredjedel av golvytan skall vara täckt med strömaterial

såsom halm, träspån, sand eller torv. En tillräckligt stor del av den tillgängliga golvytan skall användas för uppsamling av hönsens spillning.

”Ägg från höns i voljäer” (perchery eggs) skall produceras av höns i anläggningar där beläggningen inte får vara högre än 25 höns per m² tillgänglig golvyta. I anläggningen skall finnas sittpinnar med en längd motsvarande minst 15 cm per höna.

2.1.3 Andra länder

Efter en folkomröstning år 1978 beslöt Schweiz att införa förbud mot konventionell burhönshållning fr.o.m. år 1992. I den schweiziska djurskyddslagen anges bl.a. att värphöns skall ha tillgång till sittpinnar och reden för äggläggning. I stallar med gödselbinge och ströbädd får hållas högst 7 höns/m² om hönsens vikt inte överstiger 2 kilo. Om hönsens vikt överstiger 2 kilo får beläggningen vara högst 6 höns/m². I anläggningar där hönsen hålls på nätgolv eller i bursystem gäller följande utrymmeskrav. För höns som hålls i grupper om upp till 10 djur skall varje höna ha 1 400 cm². I gruppstorlekar om 11–20 höns skall varje höna ha 1 200 cm². I grupper om 21–40 höns skall varje höna ha 1 000 cm² och om hönsen hålls i grupper om fler än 40 höns skall varje höna ha minst 800 cm². Om värpreden eller andra inredningar som ökar den tillgängliga ytan är arrangerade vertikalt i flera våningsplan får en proportionell reducering av beläggningen per kvadratmeter golvyta göras.

Enligt den norska djurskyddslagen skall värphöns i bur ha minst 700 cm² och högst 3 honor får hållas per bur. I Finland gäller att varje höna skall ha 480 cm² och högst 4 honor får hållas per bur.

3 Forskning och utvecklingsarbete

3.1 Forskningsprogram, m.m.

De nya system för hållande av värphöns som nu utvecklas är i princip en vidareutveckling av de traditionella golvsystemen. Genom att fler våningsplan införs i systemen, t.ex. i form av näthyllor, ökar den totala tillgängliga ytan i anläggningen och beläggningen per kvadratmeter byggnadsyta kan ökas. Som redovisats ovan är den högsta tillåtna beläggningsgraden enligt nu gällande föreskrifter under vissa förutsättningar 9 höns/m² vid golvhållning av höns. I de nya systemen har de försöksmässiga beläggningsgraderna vanligtvis varit mellan 15–20 höns/m² byggnadsyta.

I regeringens inledningsvis nämnda skrivelse till riksdagen i oktober 1991 om forskning och försök rörande alternativ till burhållning av värphöns redogjordes bl.a. för de resultat som forskningen redovisat och de problem som uppgavs förekomma i de nya systemen. Institutionen för husdjurens utfodring och vård vid Sveriges lantbruksuniversitet uppgav i sin summering av då

framkomna resultat att det varit möjligt att förbättra systemen i flera avseenden. Det gällde t.ex. utformningen av reden och sittpinnar, sänkning av frekvensen golvägg och förbättring av äggkvaliteten. Förutom att alternativen till burhållningen ger hönsen ett kraftigt utökat beteendemönster visade försöken att skelettstyrkan påverkas positivt. De problem som hade förekommit gällde bl.a. förekomst och behandling av endo- och ectoparasiter, risk för att mediciner ger restsubstanser i äggen och därmed förlorad produktion samt uppkomst av fotbölder och bröstbensdeformationer. Höga dödlighetstal på grund av fjäderplockning/hackning/kannibalism hade förekommit i vissa fall. Arbetsmiljön var ett problem både i fråga om luftkvalitet och ergonomi.

Hösten 1991 beslutade Jordbruksverket och Skogs- och jordbrukets forskningsråd om ett samlat program för forskning, utveckling och försök inom området alternativ till burhållning av värphöns. I programmet delades problemställningarna in i tre huvudområden, nämligen biologi, ekonomi och teknik inkl. arbetsmiljö. Programmet löper under perioden 1992–1994. Jordbruksverket beräknar den totala kostnaden för programmet till ca 7 miljoner kronor. De biologiska frågeställningar som studeras i programmet är bl.a. fjäderhackning och kannibalism, koccidios och djurmaterial. Inom området teknik och arbetsmiljö studeras bl.a. hur utformningen av olika inredningsdetaljer, t.ex. sittpinnar, inverkar på hygien samt på fot- och bröstbenshälsa. Vidare har medel anslagits till utveckling av ventilationssystem för utsugning av gödselgaser och till en litteraturstudie om ljus i värphönsstallar. Medel har också avsatts för uppföljning av nya system i praktisk drift. I ett särskilt projekt studeras djurhälsan och djurmiljön i ett traditionellt golvsystem med totalt 40 000 höns.

Jordbruksverket och Stiftelsen lantbruksforskning beslutade i september 1993 om ett samordnat forskningsprogram för alternativa inhysningssystem för värphöns. Programmet skall löpa under perioden 1994–1996. Forskningsprogrammet har som mål att utveckla inhysningssystem för värphöns som uppfyller djurskyddslagets krav och riksdagens uttalande att alternativa system inte får leda till försämringar från djurhälso- eller arbetsmiljösynpunkt. Samtidigt skall systemen ge producenterna en lönsam produktion som klarar en internationell konkurrens.

3.2 Var bedrivs forskningen?

Den huvudsakliga forskningen om alternativ till burhållning av värphöns bedrivs vid Sveriges lantbruksuniversitet. Vid institutionen för husdjurens utfodring och vård fokuseras forskningen på djurhälsa, beteende, produktion och äggkvalitet. Vid institutionen för husdjurshygien bedrivs forskning med målet att skapa grundläggande kunskaper om hönans biologi samt kunskaper om samspelet mellan miljö och värphönans hälsa och beteende för att göra det möjligt att skapa inhysningsformer som medger ett gott hälsotillstånd under rationella produktionsformer. Vid institutionen för lantbrukets byggnadsteknik bedrivs forskning som främst rör olika miljöfaktorer i inhysningssystem.

men såsom luftföroreningar, ergonomi och olycksfallsrisker samt betydelsen av naturligt ljus. Vid institutionen för husdjursförädling och sjukdomsgenetik startades våren 1993 ett projekt med målet att utvärdera de i landet tillgängliga värphönshybridernas produktionskapacitet på golv. Lantbruksuniversitetet bedriver också i samarbete med Ekhagastiftelsen försök kring rationell hönshållning inom ekologiskt lantbruk.

Vid Statens veterinärmedicinska anstalt pågår ett projekt som syftar till att erhålla kunskap om de parasiter som orsakar sjukdomen koccidios hos värphöns. Målet är att kunna anvisa förebyggande hygieniska åtgärder mot sjukdomen och att utvärdera effekterna av i dag tillgängliga vacciner. På längre sikt är målet att producera och studera experimentella vacciner baserade på definierade antigener från i Sverige isolerade arter och stammar av den parasit som orsakar sjukdomen. Vid anstalten pågår vidare kontinuerlig hälsoövervakning och registrering av försöken med alternativa inhysningssystem vid Lantbruksuniversitetets Lövstaanläggning.

Svenska lantmännens riksförbund bedriver på sin försöksgård Smedsmora försök med ett nytt uppfödningssystem för unghöns. Systemet är anpassat till de nya alternativa systemen för äggproduktion med frigående höns. Principen är att hönsen skall vara vana vid olika våningsplan vid insättningen i den slutliga produktionsanläggningen.

3.3 Finansiering

Särskilda medel för djurskyddsfrämjande åtgärder har avsatts under nionde huvudtitelns anslag Djurhälsovård och djurskyddsfrämjande åtgärder. Under budgetåret 1993/94 får Jordbruksverket disponera 4,4 miljoner kronor för provning från djurskyddssynpunkt av nya djurhållningsmetoder, inredning m.m. i stallar och för andra djurskyddsfrämjande åtgärder.

Totalt har Jordbruksverket under perioden 1990/91–1993/94 beviljat 7 792 000 kr till olika forskningsprojekt om alternativa system för hållande av värphöns. Här ingår 500 000 kr om året för den provning av nya system som beskrivs i avsnittet Program för provning av teknik. Stiftelsen Lantbruksforskning har hittills beviljat bidrag med totalt ca 3,2 miljoner kronor till sju forskningsprojekt. Till det av Jordbruksverket och Stiftelsen Lantbruksforskning beslutade forskningsprogrammet under treårsperioden 1994–1996 planerar verket och stiftelsen att anslå totalt 13 miljoner kronor, varav 7 miljoner kronor anslås av Jordbruksverket och 6 miljoner kronor av stiftelsen.

Den huvudsakliga forskningen på området bedrivs som nämnts vid Sveriges lantbruksuniversitet. Jordbruksverket uppskattar att universitetet har avsatt 3–4 miljoner kronor i form av löner, hyra av försöksstall, m.m. under perioden 1988/89–1993/94.

Flera djurskyddsorganisationer har lämnat stöd till forskningen om alternativa inhysningssystem för värphöns. Jordbruksverket uppskattar dessa bidrag till 2 092 300 kr. Arbetsmiljöfonden har bidragit med 1 848 000 kr till forskningen kring arbetsmiljön i alternativa inhysningssystem. Hushållningssäll-

skapet i Skaraborgs län, Västsvenska lantmän, Svenska lantägg AB, Gimranäs Hönsgård m.fl. har totalt investerat 1 miljon kronor under två år i försök som bedrivs vid Götala försöksgård. Stiftelsen Veterinär fjäderfäforskning anslag 200 000 kr under åren 1988–1992 till Lantbruksuniversitetet för forskning om golvhöns. Tillverkare av inredningar har bl.a. svarat för inredningarna vid försöksanläggningarna Marielund, Lövsta och Stora Segerstad. Föreningen Svensk fjäderfäskötsel, Kronägg ek. för. och AB Vallberga kontrollhönseri har bidragit med medel till en beräknad summa av 300 000 kr för studieresor till Schweiz. Kronägg ek. för. har anslagit ca 150 000 kr om året under perioden 1988–1992 för praktiska tillämpningar vid forskning om alternativa inhysningsförsök på höns. Fori (Lantmännen) har subventionerat foder under tiden 1988–1992 motsvarande en summa av 75 000 kr.

Hittills gjorda forskningsinsatser avseende alternativa inhysningssystem för värphöns uppskattas av Jordbruksverket till sammanlagt ca 17 miljoner kronor.

3.4 Vissa frågeställningar vid utvecklandet av nya inhysningssystem

De problem som har uppstått i de nya inhysningssystemen är enligt Jordbruksverkets rapport framför allt fjäderplockning och hackning, risk för parasitangrepp, dålig arbetsmiljö (damm och ergonomi) samt fotbölder och bröstbensdeformationer hos hönsen.

Fjäderplockning och kannibalism. Hackskador och kannibalism har visat sig vara den vanligaste dödsorsaken i system med frigående höns. Flockens storlek, unghönsens uppfödningförhållanden samt fodrets sammansättning och struktur anses ha betydelse i sammanhanget. Försök tyder dock på att risken för kannibalism varierar betydligt mellan olika djurmaterial. Orsakerna till fjäderplockning och efterföljande kannibalism är sannolikt många och kan variera från en flock till en annan.

Koccidios. Den kontakt med strö och gödsel som höns har i frigående system ökar risken för koccidios jämfört med höns som hålls i bursystem. Utbrott av koccidios speciellt i samband med att hönsen börjar värpa har registrerats i både svenska och norska försök. En ökad stresspåverkan under denna period på grund av transport, miljöombyte och hörnornas omställning till äggproduktion kan vara viktiga faktorer i sammanhanget. För att undvika utbrott av koccidios hos höns i golvsystem under produktionsperioden är det viktigt att det sker en immunisering under uppfödningen. Vid Statens veterinärmedicinska anstalt pågår forskning om och utvärdering av vacciner mot koccidios.

Kvalster. Problem med hönskvalster har rapporterats både från svenska och utländska försök med frigående höns. Risken för att få in hönskvalster i anläggningarna är troligen oberoende av inhysningssystem. Erfarenheterna från flera försök tyder dock på att kvalstren har bättre förutsättningar att föröka sig i system med frigående höns än i bursystem.

Fot- och bröstbensskador. Deformation av bröstbenskammen förekommer ofta hos höns som har tillgång till sittpinnar. Bröstbensskadorna uppträder tillsammans med infekterade sår eller bölder i huden över bröstbenskammen. Frekvensen fotbens- och bröstbensskador har kunnat reduceras bl.a. med en förbättrad utformning av sittpinnarna. En fotskada som förekommer i konventionella bursystem men inte i system för frigående höns är s.k. hyperkeratos i klofalsen. Det har i försök visat sig vara stor skillnad mellan olika djurmaterial framför allt i fråga om frekvensen fotskador.

Skelettkvalitet. Benbrott i samband med transporter av värphöns till slakterier och vid hantering av djuren vid slakteriet är i många länder ett betydande djurskyddsproblem. Registreringar vid slakt och mätningar av skelettets brottsstyrka har visat att höns i frigående system och i burar med sittpinnar har en betydligt starkare skelett än höns inhysta i konventionella burar.

Ströbäddens funktion och egenskaper har stor betydelse för luftkvalitet och djurmiljö i fjäderfästallar. Ströbädden påverkar bl.a. avgivningen av ammoniak, fukt, koldioxid, damm, djurens hygien och hälsa samt risken för utbredning av koccidios. Viktiga egenskaper hos ströbädden som påverkar miljön är fukthalt, andelen strömedel, pH-värde, konsistens, volym per enhet och ålder. Det behövs emellertid ytterligare kunskaper om hur ströbäddar skall anläggas och skötas.

Gödselhanteringen påverkar både avgivningen av gödselgaser i stallet och fjäderdräktens renhet. För att begränsa förekomsten av gödselgaser bör gödselns uppehållstid i stallet begränsas. Vilken teknik som används för hanteringen av gödseln påverkar också möjligheten att med ventilationstekniska metoder begränsa avgivningen av ammoniak från t.ex. gödselmattor och gödselbingar. Kunskaperna om hur ströbäddar och gödsellager i form av gödselbingar inne i stallbyggnaden påverkar avgivningen av gödselgaser är ännu ofullständiga.

Fellagda ägg. Andelen ägg som inte värps i reden kan minskas om man föder upp unghönsen i ett liknande system som de senare skall producera ägg i. Djuren skall således vara vana vid att söka sig upp på pinnar och haft tillgång till nätvåningar med foder och vatten. På mörka ostörda platser är det attraktivt för hönan att placera ägget. Genom att belysa olämpliga värpplatser kan man minska andelen fellagda ägg. Ökad ljusstyrka ökar dock risken för utbrott av kannibalism.

Ljus och fönster. Vilken ljusintensitet som når olika delar av ett stall är beroende av fönstrens placering och byggnadens utformning. Eftersom ljuset har en direkt påverkan på djurens beteende och produktion är kunskap om hur dagsljusinsläpp skall utformas samt dess påverkan på djuren viktig.

Ventilation och uppvärmning. Stallarnas konstruktion och planlösning påverkar värmebalansen och möjligheterna att åstadkomma en väl fungerande ventilation. Valet av uppvärmnings- och ventilationssystem kan vidare påverka förekomsten av ammoniak.

Arbetsmiljö. De arbetsmiljöaspekter som måste beaktas vid införande av nya system inom värphönshållningen är enligt Jordbruksverket följande. Luft-

kvaliteten med avseende på ammoniak, koldioxid, damm och endotoxiner samt olycksfallsrisker, arbetsställningar och arbetsrörelser, arbetsorganisation och arbetstidsåtgång samt övriga faktorer såsom psykisk belastning, buller och belysning.

Högre halter av ammoniak, damm och endotoxiner har konstaterats i de alternativa systemen jämfört med bursystemen. Genom vissa skötselåtgärder och tekniska lösningar kan enligt Jordbruksverkets bedömning halterna minska till fullt acceptabla nivåer.

I djurstallar bildas ammoniak vid bl.a. mikrobiell omsättning av kväve i gödseln. Ventilationsflöde, gödselns lagringstid i stallarna, gödselns fukthalt, storleken av de ytor som är belagda med gödsel och temperatur påverkar emission och koncentration av ammoniak. Begränsning av gödselns lagringstid är den viktigaste åtgärden för att minska ammoniakemissionen. En annan åtgärd är att minska fukthalten i gödseln, t.ex. med golvvärmsystem och genom ventilationstekniska lösningar.

Huvuddelen av den koldioxid som förekommer i stallar kommer från djurens utandningsluft. En viss mängd kan också avges genom nedbrytning av gödseln. Halten av koldioxid ger främst ett mått på ett stalls luftkvalitet. Med normala ventilationsflöden för värphönsstallar skall koldioxidhalten enligt Jordbruksverket kunna hållas på nivåer som med god säkerhetsmarginal underskrider Arbetarskyddsstyrelsens gränsvärden.

De faktorer som påverkar dammförekomsten i stallar är främst djurens aktivitet, djurtäthet och fuktförhållanden. Ventilation, foderslag och strömedel bedöms ha relativt liten inverkan jämfört med nyss nämnda faktorer. Vid pågående projekt vid institutionen för lantbrukets byggnadsteknik testas olika tekniker för att reducera dammet. Resultaten av dessa kommer att redovisas efter hand. Exponering för organiskt damm kan också reduceras med lämpligt andningsskydd. Vid insättning och uttagning av fjäderfä i burar och stallar för lösgående höns kan filterskydd med fläkt behöva användas.

De arbetsmoment som är besvärligast i alternativa inhysningssystem är insamling av fellagda ägg och renhållning. Inredningar i alternativa system är oftast av material och utformning som gör rengöringen besvärlig och tidsödande.

Olycksfallsrisker finns vid den direkta djurhanteringen (hackning, rivsår etc.) och vid hantering av teknisk utrustning såsom utgödslingsanläggningar. Bullret i fjäderfästallar ligger ofta på så hög nivå att det finns risk för hörsel-skador. Jordbruksverket anser det svårt att bedöma om riskerna för olycksfall och bullerskador ökar eller minskar vid arbete i alternativa system jämfört med i bursystem.

Belysningen i fjäderfästallar, oberoende av system, är ofta mycket svag (endast några lux). Det kan bidra till dåliga arbetsställningar och ökad olycksfallsrisk. Det kan också medföra en allmän otrivsel. Tillsynen av djur samt foder- och vattenautomater innebär besvärliga arbetsställningar både i alternativa system och bursystem. Den maskinella utgödslingen med s.k. gödselmattor är densamma i båda systemen. Utplockning av djur bedöms vara mer

ansträngande i stallar för frigående höns än i burhönsstallar. Vid insättning av djur råder det omvända förhållandet.

Den nära kontakten med hönsen i frigående system kan av skötare upplevas som psykiskt pressande. Andra skötare kan se positiva aspekter i en närkontakt med djuren där de kan se mer av djurens naturliga beteende. Kunskapen om attityderna bland djurägare och skötare avseende alternativa system är dock bristfällig.

Tidsåtgången och hur arbetet organiseras är viktiga faktorer som påverkar dels lönsamheten, dels i vilken utsträckning personalen utsätts för olika miljöfaktorer och risker. En välplanerad arbetsorganisation utnyttjar också tillgänglig personal på ett optimalt sätt vad gäller omväxlande arbetsuppgifter, ökat ansvar, fördjupade kunskaper och en minskad arbetsbelastning.

I en enkätundersökning som Jordbruksverket genomfört bland 30 äggproducenter med fler än 500 golvhöns har 15 av 22 svarande uppgett att de inte hade några problem med arbetsmiljön medan två producenter upp gav att de hade problem med damm. De övriga fem angav olika problem nämligen rengöring, avsaknad av automatisk utgödning, fukt på vintern, golvvägg samt att lokalen inte var anpassad för djurhållningen.

När det gällde stallmiljön upp gav 19 av de 22 svarande producenterna att de inte hade några problem medan tre angav problem med fukt, hög ammoniakhalt resp. damm.

4 Program för provning av ny teknik

Enligt 7 § djurskyddsförordningen skall nya tekniska system och ny teknisk utrustning för djurhållning ha godkänts från djurhälso- och djurskyddssynpunkt innan de får användas. Frågor om godkännande av ny teknik prövas av Jordbruksverket.

Jordbruksverket tillsatte i september 1991 en särskild referensgrupp med uppgift att vara rådgivande till verket vid uppläggning och utvärdering av försöksmässig provning av nya system för värphönshållning. I gruppen ingår bl.a. representanter för forskningen på området, näringen, arbetarskyddet och djurskyddsorganisationer.

I mars 1992 fastställde Jordbruksverket ett program för utvärderingen av nya system för frigående värphöns. Programmet innebär att varje enskilt fabrikat provas. Provningsen genomförs i två faser, en experimentell fas och en fältfas. För provningarna ansvarar en forskare.

Den experimentella provningsfasen omfattar minst två produktionsomgångar och kontrolleras av den provningsansvarige forskaren. Fasen syftar till att ge detaljerade kunskaper om systemets funktion och till att ge underlag för beslut om fortsatt provning av systemet i fältfas.

Fältfasen omfattar minst 15 produktionsomgångar och syftar till att ge ett bredare och säkrare kunskapsunderlag än vad som finns från den experimen-

tella provningen. Fältfasen är begränsad till 10 anläggningar eller 100 000 höns. Skr. 1993/94:106

Utvärderingen sker med utgångspunkt från dels vissa fastställda gränsvärden och godtagbara nivåer, dels särskilda bedömningar av ansvarig forskare. Gränsvärden och godtagbara nivåer omfattar bl.a. hönsens befjädring, skador, dödlighet och luftkvalitet i systemet. För andra parametrar såsom djurbe-teende och arbetsmiljö görs särskilda bedömningar av i första hand den provningsansvarige forskaren. För att ett fabrikat skall godkännas krävs enligt Jordbruksverket i princip att provningsresultaten på alla punkter uppfyller kraven i det av verket fastställda utvärderingsprogrammet.

Jordbruksverket beviljar ersättning till den provningsansvarige forskaren och dennes medarbetare. Djurägare som medverkar i fältprovningsfasen ersätts med 20 000 kr per omgång.

För närvarande provas tre olika fabrikat varav två fabrikat genomgår provning i fältfasen och ett fabrikat genomgår provning i den experimentella fasen. Det fabrikat som kommit längst i provningen kan provas för godkännande tidigast sommaren 1995. Jordbruksverket uppskattar att det fabrikat som provas i den experimentella fasen kan bli klart för provning för godkännande tidigast sommaren år 1996.

5 Produktionskostnader

Enligt Jordbruksverkets redovisning är jämförelser mellan lönsamheten i äggproduktion i bursystem och i alternativa system svåra att göra eftersom det ännu är oklart vilka alternativa system som kommer att vara godkända i framtiden. Likaså råder delade meningar om kostnaderna i alternativa system. Ett problem vid kalkylering av kostnaderna i alternativa system är, enligt Jordbruksverket, svårigheterna att förutsäga och kalkylera för eventuella produktionsstörningar såsom kvalsterangrepp och koccidiosutbrott.

Jordbruksverket redovisar i sin rapport en jämförande kalkyl utförd av Kronägg ek. för. Enligt kalkylen är produktionskostnaden i alternativa system 3,83 kr högre per kilo ägg i alternativa system jämfört med i bursystem. Beräkningarna är gjorda på en buranläggning för 7 500 höns med en beläggning på 20 höns/m² golvyta och en alternativ anläggning för 5 625 höns med 15 höns/m² golvyta.

Vid beräkningarna har bl.a. följande antaganden gjorts. Inköpspriset för unghönsen antas vara högre på grund av att andra krav ställs vid uppfödningen av höns avsedda för golvsystem. Foderförbrukningen antas vara 8 % högre i det alternativa systemet på grund av en sämre befjädring och ett ökat foder-spill. Produktionen antas vara 10 % lägre i alternativsystemet. Vidare antas byggnadskostnaden vara högre på grund av en lägre beläggning och kostnaden för inredning beräknas också vara högre.

Arbete är den kostnadspost som står för den största andelen av den merkostnad som uppstår vid produktion i alternativa system. I den ovan

refererade kalkylen har arbetstidsåtgången beräknats vara 3 gånger större i det alternativa systemet jämfört med bursystemet. Jordbruksverket bedömer dock att denna uppskattning kan vara något hög eftersom andra studier har visat en motsvarande ökning med 2,5 gånger. Verket bedömer vidare att ökade kunskaper om djurhållningen och ökade tillverkningsvolymerna av inredningar kommer att medföra sänkta kostnader för äggproduktion i alternativa system.

Skr. 1993/94:106

6 Regeringens ställningstagande

Regeringens ställningstagande: Ikraftträdandet av förbudet mot att inhysa värphöns i bur fr.o.m. år 1999 ligger fast.

Regeringen har för avsikt att låta införa regler om frivillig märkning av ägg med avseende på hur äggen producerats.

Jordbruksverkets förslag: Tidpunkten för förbudet att hålla värphöns i bur flyttas fram från den 1 januari 1999 till den 1 januari 2004. En kontrollstation bör genomföras år 1998. För att framflyttningen av förbudet inte skall medföra att hönsens situation i föråldrade burar försämrats ytterligare föreslås att en djurmiljöprövning av samtliga burhönsanläggningar genomförs fram till år 1997. Prövningen föreslås utformad enligt den modell som tillämpas inom slaktkycklingproduktionen. Den innebär att stall- och djurmiljö poängsätts. Med utgångspunkt i antalet poäng fastställs hur länge produktionen i anläggningen får fortsätta. I anläggningar som inte uppnår vissa minimipoäng måste produktionen upphöra senast den 1 januari 1999 om inte investeringar sker i nya anläggningar. Anläggningar som uppnår högsta poäng får användas längst till den 1 januari 2006. Investeringar i nya buranläggningar får endast ske vid företag som den 1 januari 1994 har äggproduktion och nyinvesteringen får innebära högst det antal hönsplatser som nuvarande anläggning enligt förprovning är godkänd för.

Burhållning av värphöns bör inte förbjudas eftersom ordet bur har vissa begränsningar och en framtida hönsållning på något sätt måste begränsa hönsens rörlighet. Verket föreslår att det i stället införs krav på att höns skall kunna utöva vissa naturliga beteenden såsom sandbada, ha möjlighet att utnyttja sittpinnar, lägga ägg i reden och ha möjlighet till viss rörlighet.

Jordbruksverket föreslår vidare att djurskyddsförordningen ändras så att verket ges möjlighet att i enskilda fall medge dispens för flyttning av burar till ett annat hus eller en annan anläggning under förutsättning att stall- och djurmiljön förbättras och att antalet hönsplatser i bur inte utökas.

EG:s regler om frivillig märkning av ägg efter produktionssystem bör införas.

Remissinstanserna: Statens livsmedelsverk, Arbetarskyddsstyrelsen, Konkurrensverket, Statens veterinärmedicinska anstalt, Skogs- och jordbrukets forskningsråd, Länsstyrelserna i Kalmar och Hallands län, Föreningen

Svensk fjäderfäskötsel, Kronägg ek. för., Svenska lantarbetareförbundet och Svenska lantägg AB tillstyrker eller har inga invändningar mot att ikraftträdandet av förbudet mot att hålla värphöns i bur senareläggs till år 2004. Konsumentverket, Föreningen Djurens vänners riksorganisation, Konsumentforum, Konsumentgillesförbundet, Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund, Sveriges veterinärförbund och Familj jordbrukarnas riksförbund avstyrker förslaget.

Lantbruksuniversitetet anser att förbudet fr.o.m. år 1999 så långt möjligt skall upprätthållas och beklagar att förutsättningar ännu inte synes föreligga för ett totalförbud i enlighet med de ursprungliga intentionerna. Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att det inte finns skäl att burförbudet flyttas fram till år 2004 eller år 2006 men föreslår att förbudet flyttas fram tre år eftersom det har getts felaktiga signaler till djurägarna och att forskningsinsatserna inte varit maximala. Lantbrukarnas riksförbund anser att en övergång från dagens burhållning till andra alternativ är ett nödvändigt systemskifte men föreslår att en kontrollstation läggs in år 1996 och att beslut om lagstiftningens ikraftträdande fattas i samband därmed. Länsstyrelsen i Jämtlands län tillstyrker Jordbruksverkets förslag men anser att regeringen vid ett eventuellt beslut om senareläggning tydligt bör deklarerat att beslutet om förbud att hålla värphöns i bur ligger fast. Länsstyrelsen anser vidare att det är angeläget att endera ytterligare medel till forskning anvisas eller att det klargörs att näringen har ansvar för att utveckla fungerande alternativ. Länsstyrelsen anser att en eller ett par kontrollstationer på vägen fram till år 2004 bör anges och om det vid någon av dessa tidpunkter finns goda alternativ bör ikraftträdandet tidigareläggas. Sveriges veterinärförbund har uppfattat rapporten som delvis tendentiös och kan inte med ledning av informationen i den ta ställning till om det är realistiskt att avskaffa burhållning av värphöns före den 1 januari 1999. Förbundet avstyrker förslaget om att skjuta upp tidpunkten för ikraftträdandet. Flera remissinstanser anser att signalerna till näringen i fråga om ikraftträdandet av förbudet att hålla värphöns i bur varit otydliga.

Konkurrensverket anför att de föreslagna övergångsreglerna skapar skilda förutsättningar för olika producentgrupper vilket enligt verket kan inverka menligt på nyetableringen inom branschen. Flera remissinstanser avstyrker förslaget om att det skall vara möjligt att investera i nya buranläggningar. Länsstyrelsen i Kalmar län bedömer det som osannolikt att en djurmiljöprövning enligt Jordbruksverkets förslag kan genomföras på ett rättvisande sätt i burhönсанläggningar. Liknande synpunkter framförs bl.a. av länsstyrelserna i Hallands och Jämtlands län.

Lantbruksuniversitetet anser att begreppet bur bör definieras snarast. Statens veterinärmedicinska anstalt förordar att vägen öppnas för en förutsättningslös forskning på större burar med särskild utrustning där hönsen har möjlighet att utöva vissa naturliga beteenden. Lantbrukarnas riksförbund, Föreningen Svensk fjäderfäskötsel, Kronägg och Sveriges veterinärförbund anför liknande synpunkter. Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att det är ytterst väsentligt att forskningen helt är inriktad på att få fram vettiga alterna-

tiva system för lösgående höns och ingenting annat. Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund anser att det vore olyckligt om det öppnades möjlighet att ha någon typ av modifierade burar.

Flertalet remissinstanser tillstyrker att ett frivilligt märkningssystem av ägg efter produktionssätt införs. Några instanser anser att en sådan märkning bör vara obligatorisk.

Skälen för regeringens ställningstagande: Riksdagen beslutade år 1988 om en ny djurskyddslag (prop. 1987/88:93, bet. 1987/88:JoU 22, rskr. 1987/88:327). I propositionen om djurskyddslagen angavs bl.a. att som ett led i effektiviseringen av jordbruket har produktionsformerna undergått genomgripande förändringar. Djurhållningen inom husdjurskötseln har, från att ha varit anpassad till klimatfaktorer och baserad på tidskrävande mänsklig omvårdnad, utvecklats till att i dag vara rationell samt teknik- och ekonomi-anpassad. Ökade kunskaper och ändrad teknik har förbättrat djurens förhållanden jämfört med tidigare. Utvecklingen har dock inte enbart varit till förmån för djurens välfärd. Djurmiljöer har skapats där tekniken mera än djurens miljökrav har fått råda. Rationaliseringssträvandena har varit inriktade mot att hålla många djur i produktion i begränsat stallutrymme och med en minskad arbetskraft för tillsyn av djuren. Vidare anfördes att ökad hänsyn måste tas till att levande djur ingår i produktionen. Djurskyddshänsynen måste tillmätas betydelse i en helt annan omfattning än hittills även om detta skulle innebära minskad produktion.

Den nya djurskyddslagen innebär bl.a. att det för djur inom husdjurskötseln ställs särskilda krav som innebär att sådana djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

Burhållningen av värphöns är ett av de mest intensiva produktionssystemen inom husdjurshållningen. I propositionen konstaterades att även om en utveckling av bursystemet hade skett under den tid som systemet tillämpats tillgodoser burarna inte ens några av de mest grundläggande behoven hos hönorna, som t.ex. att kunna röra sig, sprätta, flaxa, sandbada och putsa fjädrarna och att kunna lägga sina ägg i reden. Riksdagens beslut om förbud mot att hålla värphöns i bur fr.o.m. år 1999 innebar att det gavs en övergångstid på tio år för utveckling av nya system för hållande av värphöns.

Av remissbehandlingen och vid den diskussion som den 12 november 1993 hölls i Jordbruksdepartementet framgår att det i dag råder enighet om att nuvarande bursystem skall avvecklas men att uppfattningarna är delade om vid vilken tidpunkt förbudet kan genomföras samt om vilka system som bör vara tillåtna i framtiden.

Före år 1960 hölls värphöns i Sverige med några få undantag uteslutande på golv. I början av 1960-talet installerades vanligen burar och i dag hålls ca 90 % av värphönsen i bur. De nya system för hållande av värphöns som nu utvecklas är i princip en vidareutveckling av de traditionella golvsystemen. Genom att fler våningsplan införs i systemen, t.ex. i form av näthyllor, ökar

den totala tillgängliga ytan i anläggningen och beläggningen per kvadratmeter byggnadsyta kan ökas. Utvecklingen av de nya systemen har dock inte varit problemfri. Enligt Jordbruksverkets rapport kvarstår flera problem att lösa. Detta gäller framför allt fjäderplockning och hackning. Även inom området stall- och arbetsmiljö samt bekämpning av koccidier och kvalster kvarstår vissa problem att lösa. Produktionen måste enligt verket nå en viss säkerhet innan systemen kan bli allmänt förekommande och accepterade.

Av Jordbruksverkets rapport framgår dock också att golvsystemen i flera avseenden har kunnat förbättras genom den forskning som hittills bedrivits. Enligt verket kan halterna av ammoniak, damm och endotoxiner komma ner till fullt acceptabla nivåer genom vissa skötselsåtgärder och tekniska lösningar. Vidare har bl.a. frekvensen fotbens- och bröstbensskador kunnat reduceras genom en förbättrad utformning av sittpinnarna. Andelen golvägg har kunnat minskas genom bättre anpassade uppfödningssystem för unghönsen. Vidare har identifierats flera faktorer som bedöms vara av betydelse för resultatet i de alternativa systemen såsom djurmaterial, uppfödningförhållandena, fodrets sammansättning och struktur, ströbäddens sammansättning och egenskaper samt tekniker för gödselhantering och ventilation, m.m.

Jordbruksverkets program för utvärdering av de nya systemen innebär att varje enskilt fabrikat provas. Provningsen genomförs i en experimentell fas omfattande minst två produktionsomgångar och en fältfas omfattande minst 15 produktionsomgångar. Vid provningen utvärderas systemen med utgångspunkt i gränsvärden och godtagbara nivåer. Enligt regeringens bedömning behöver inte kriterier för ett godkännande av de nya systemen för hållande av värphöns nödvändigtvis innebära att de måste vara bättre för djurhälsan och arbetsmiljön än nuvarande burhållningssystem. Resultaten skall dock vara i överensstämmelse med de krav som skall ställas på en godtagbar arbetsmiljö och djurhälsa. Den samlade bedömningen måste innefatta hänsyn inte bara till djurhälsan och arbetsmiljön utan också till hönsens möjligheter att utöva ett naturligt beteende.

Jordbruksverkets rapport är emellertid inte tillräcklig som underlag för en direkt jämförelse mellan de problem som förekommer i bursystemen och de som förekommer i andra system för hållande av höns. Sveriges veterinärförbund anser att rapporten inte tillräckligt väl belyser för- och nackdelarna med bursystem resp. alternativa system. Vidare anför veterinärförbundet att det i rapporten inte nämns att samma djurhälso- och arbetsmiljöproblem som beskrivs vid golvhållning av höns delvis också förekommer i bursystemen. Förbundet har uppfattat rapporten som delvis tendentiös. Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund anför i ett gemensamt yttrande att organisationerna saknar en beskrivning av hälsoläget i burar och de vanliga produktionssjukdomarna såsom äggledarinfektioner, leverförfettningar, bölder, skelett- och muskelsvaghet samt beteendestörningar. Vidare nämner organisationerna flera av de problem som sammanhänger med bursystemet.

Regeringen delar dessa remissinstansers uppfattning att problemen i de nuvarande burhållningssystemen inte är tillräckligt belysta i rapporten. Det hade enligt regeringens mening varit värdefullt med en redovisning av förekommande inhysningsformer och en jämförelse mellan dessa med avseende på djurhälsa, beteende och arbetsmiljö.

Flera remissinstanser har riktat kritik mot att forsknings- och utvecklingsarbetet inte kom igång år 1988 när beslutet om burförbudet fattades. Trots detta har som nyss nämnts systemen redan nu i flera avseenden kunnat förbättras. Provningsresultaten måste dock komma upp till godtagbara nivåer för att de skall kunna godkännas. Mot bakgrund av bl.a. det forskningsprogram som Jordbruksverket och Stiftelsen Lantbruksforskning beslutat om bedömer regeringen att förutsättningarna för att målet skall kunna nås till år 1999 har ökat betydligt. Som verket och stiftelsen understryker i sitt forskningsprogram är dock en grundläggande förutsättning för att uppnå uppställda krav att utvecklingsarbetet bygger på en helhetssyn och ett samarbete mellan berörda forskare. Eftersom allt fler länder i Europa, såsom Schweiz, Storbritannien, Norge, Danmark, Holland och Tyskland, engagerar sig i alternativa inhysningssystem för höns är det även angeläget att på det internationella planet samordna arbetet mellan olika forskargrupper för att påskynda processen. Regeringen bedömer också att takten i utvecklingsarbetet har ökat betydligt och bedöms öka ytterligare ju mer kunskaper som erhålls om de nya systemen och om de faktorer som påverkar bl.a. djurhälsa och miljön.

Mot bakgrund av detta är regeringens samlade bedömning att förbudet mot att inhysa värphöns i bur fr.o.m. år 1999 skall ligga fast i enlighet med riksdagens beslut. Det återstår fortfarande fem år tills förbudet träder i kraft och forskningsresultaten i de alternativa systemen bör under den tiden kunna nå godtagbara nivåer. Regeringen vill dock betona vikten av att tillräckliga resurser satsas både från näringen och andra forskningsfinansiärer, såsom Lantbruksuniversitetet, på forskningen och utvecklingen av nya system.

Föreningen Svensk fjäderfäkötsel uttrycker farhågor om möjligheterna att byta ut nuvarande buranläggningar mot alternativa system till år 1999. Föreningen anför bl.a. att för närvarande hålls 90 % av Sveriges 6 miljoner värphöns i buranläggningar och att det för att ersätta samtliga burar krävs att ca 1 miljon hönsplatser årligen ersätts med alternativa system fram till år 1999. Vidare anför föreningen att prövning och godkännande av godtagbara alternativa system kan ske tidigast sommaren 1995. Det skulle innebära en bytestakt av ca 2 miljoner hönsplatser per år. Föreningen anser att detta skulle vara en omöjlighet.

Regeringen är medveten om att vissa svårigheter kan uppstå när ett stort antal buranläggningar skall ersättas med alternativa system. Enligt regeringens mening är det emellertid för tidigt att i nuläget göra en bedömning av hur lång tid som i praktiken kan komma att krävas för att ersätta buranläggningarna, bl.a. eftersom något system ännu inte är färdigprovat.

Det är emellertid viktigt att utvecklingen noga följs på området. Regeringen uppdrog i september 1991 åt Jordbruksverket att fortlöpande följa utveckling-

en inom äggproduktionen. Uppdraget skall redovisas årligen i verkets anslagsframställning till regeringen. Regeringen förutsätter att Jordbruksverket i sina redovisningar av uppdraget årligen lämnar en lägesbeskrivning av utvecklingen av nya system och i vilken omfattning som nuvarande buranläggningar byts ut mot alternativa system.

För att få en samlad bedömning av eventuella åtgärder som kan behöva vidtagas för att kunna genomföra förbudet bör en kontrollstation inrättas år 1997. Regeringen har för avsikt att ge Jordbruksverket i uppdrag att inför kontrollstationen redovisa till regeringen de eventuella problem som då kvarstår samt ge förslag till åtgärder för att lösa dessa till år 1999.

När det gäller produktionskostnader i de alternativa systemen understryker flera remissinstanser att produktionen måste ge en rimlig lönsamhet. Enligt Jordbruksverkets redovisning råder dock delade meningar om kostnaderna i dessa system. Flera remissinstanser har också ifrågasatt den ekonomiska kalkyl med kostnadsjämförelser mellan äggproduktion i bur och i alternativa system som redovisas i Jordbruksverkets rapport. Länsstyrelsen i Skaraborgs län påpekar att kalkylen är baserad på beräkningar från branschföreträdare och från försöksresultat som i sin tur är grundade på försök utförda med den kunskap som då var tillgänglig om lösgående höns. Vidare ifrågasätter Länsstyrelsen beräkningen av tidsåtgången i de båda systemen och anför att detta är väsentligt eftersom en avsevärd del av merkostnaden för ägg producerade i golvhållningssystem härrör från skillnader i arbetstid. Bl.a. Sveriges veterinärförbund, Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök och Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund anser att den beräknade tidsåtgången i kalkylen för burhönsproduktion innebär att djurskyddslagstiftningens krav på tillsyn och skötsel av djuren inte uppfylls.

Oavsett vilken merkostnad som dagens alternativa system medför i jämförelse med burhållningssystem bör enligt regeringens mening förutsättningarna för en lönsam produktion öka i och med att kunskaperna ökar och systemen därmed successivt kan förbättras. Inredningskostnaderna bör också såsom Jordbruksverket bedömer minska i framtiden med ökade tillverkningsvolymerna. Konsumentforum anför i sitt yttrande att konsumenterna är beredda att betala något mer för etiskt och kvalitetsmässigt riktigt producerade produkter och att ägg hör till ett av våra billigaste livsmedel. Liknande synpunkter framförs av Konsumentgillesförbundet som anger att en prishöjning på 3 kr/kg inte skulle utgöra något hinder.

Det är viktigt att värna om den svenska äggproduktionen så att riksdagens beslut att avveckla nuvarande burhållningssystem inte innebär att svensk äggproduktion slås ut och ersätts med ägg producerade i andra länders bursystem.

Beslutet innebär en stor fysisk omställning av en produktionsgren. I enlighet med vad som anförs i prop. 1990/91:191 om vissa livsmedelspolitiska frågor kan selektiva stödåtgärder behöva vidtagas om utvecklingen visar att svårigheter föreligger att genomföra åtgärder t.ex. för införande av alternativa former till hållande av burhöns.

Jordbruksverket anser att djurskyddsföreskrifterna i likhet med vad som gäller i Schweiz inte bör förbjuda burhållning eftersom ordet bur har vissa begränsningar och att en framtida hönshållning på något sätt måste begränsa hönsens rörlighet. Jordbruksverket föreslår i stället att det i djurskyddsföreskrifterna införs krav på att höns skall kunna utöva vissa naturliga beteenden såsom sandbada, ha möjlighet att utnyttja sittpinnar och att lägga ägg i rede samt ha möjlighet till viss rörlighet.

Lantbruksuniversitetet anser att begreppet bur bör definieras snarast. Statens veterinärmedicinska anstalt förordar att vägen öppnas för en förutsättningslös forskning på större burar med särskild utrustning där hönsen har möjlighet att utöva vissa naturliga beteenden. Lantbrukarnas riksförbund, Föreningen Svensk fjäderfäskötsel, Kronägg och Sveriges veterinärförbund anför liknande synpunkter. Länsstyrelsen i Skaraborgs län anser att det är ytterst väsentligt att forskningen helt är inriktad på att få fram vettiga alternativa system för lösgående höns och ingenting annat. Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök och Sveriges djurskyddsforeningars riksförbund anser att det vore olyckligt om det öppnades möjlighet att ha någon typ av modifierade burar.

I propositionen om djurskyddslag, m.m. konstaterades att även om en utveckling av bursystemet hade skett under den tid som systemet tillämpats tillgodoser burarna inte ens några av de mest grundläggande behoven hos hönorna. Detta gäller t.ex. hörnornas möjlighet att kunna röra sig, sprätta, flaxa, sandbada och putsa fjädrarna, sitta på pinne och att kunna lägga sina ägg i reden.

De bursystem som hittills har forskats på uppfyller endast få av de nämnda kriterierna. Enligt regeringens mening är det viktigt att de nya systemen ger hönsen en tillräcklig rörelsefrihet och att djurens beteendebestånd i de nya nämnda avseendena tillgodoses för att systemen skall kunna anses uppfylla djurskyddslagets krav på att djuren skall hållas på ett sådant sätt att det ger dem möjlighet att bete sig naturligt. Systemen skall naturligtvis också i övrigt uppfylla de krav som bör ställas från djurhälso- och arbetsmiljösynpunkt. Det bör inte heller accepteras att s.k. näbbtrimning kommer till användning. Oberoende av vilken innebörd som kan läggas i begreppet bur skall arbetet således inriktas på att utveckla system som uppfyller de ställda kraven vilket enligt regeringens bedömning innebär att utvecklingsarbetet skall inriktas på andra system än burhållningssystem. Riksdagens beslut att nuvarande burhållningssystem skall avvecklas och bör vara avvecklat år 1998 bör således ligga fast.

Som redovisats i avsnittet om gällande regler inom EG har EG särskilda bestämmelser om hur ägg får märkas med avseende på produktionssystem. Jordbruksverket har i sin rapport föreslagit att ett sådant system införs också i Sverige. Som skäl anförs att det föreligger en begreppsförvirring på marknaden när det gäller märkning av ägg. Vidare att konsumenternas reaktioner med en entydig märkning kunde bli tydligare och avläsas lättare. Flera remissinstanser understryker också vikten av att ett märkningssystem införs.

Regeringen delar Konsumentverkets bedömning att ett frivilligt märknings-system med utgångspunkt från produktionssättet bör ge konsumenten möjlighet att välja önskad vara och att förekomsten av vilseledande begrepp vid försäljning av alternativt producerade ägg till konsument då kan minska. Riksdagen beslutade i december 1992 bl.a. om ändringar i livsmedelslagen (1971:511) i anledning av EES-avtalet (prop. 1992/93:119, bet. 1992/93:JoU6, rskr. 1992/93:243). Ändringarna, som avses träda i kraft samtidigt med EES-avtalet, innebär bl.a. att nu gällande märkningsbestämmelser i 13 § livsmedelslagen ersätts av ett bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att meddela föreskrifter om märkning av livsmedel. Regeringen har för avsikt att när lagändringen trätt i kraft låta införa ett system liknande EG:s för frivillig märkning av ägg efter produktionssystem.

Jordbruksverket föreslår vidare att djurskyddsförordningen ändras så att verket har möjlighet att i enskilda fall ge dispens för flyttning av burar till ett annat hus eller en annan anläggning under förutsättning att stall- och djurmiljön förbättras och att antalet hönsplatser i bur inte utökas.

Enligt övergångsbestämmelserna till djurskyddsförordningen får vid ikraftträdandet befintliga anläggningar för burhöns användas intill utgången av år 1998 utan hinder av 9 § djurskyddsförordningen. Befintliga burar i sådana anläggningar får bytas mot nya burar om de gamla burarna är olämpliga från djurskyddssynpunkt. Vidare anges att Statens jordbruksverk får, om det övergångsvis behövs, medge undantag från 9 § förordningen. Mot bakgrund av detta anser regeringen att det inte finns skäl att vidta några åtgärder i det avseendet.

Uppdrag

Regeringen har gett Jordbruksverket i uppdrag att fortlöpande följa utvecklingen inom äggproduktionen. Verket skall årligen i samband med anslagsframställningen redovisa uppdraget. Riksdagen beslöt år 1988 att en kontrollstation skulle genomföras år 1993 med anledning av förbudet att hålla höns i bur som träder i kraft den 1 januari 1999. Regeringen har mot bakgrund av detta uppdragit åt Jordbruksverket att i samband med anslagsframställningen 1994/95 redovisa en utvärdering av den forskning och de försök kring alternativ till burhållning av värphöns som bedrivits. Jordbruksverket skall också bedöma möjligheterna att komma till rätta med de eventuella problem som hittills kommit fram.

Svensk äggproduktion

Äggproduktionen i Sverige svarar för 4–5 % av det totala produktionsvärdet av jordbruksprodukter. Det fanns år 1992 6 miljoner höns i landet. Av den totala äggproduktionen beräknas 90 % produceras av höns i bur. Svensk äggproduktion beräknas sysselsätta 2 200 personer på heltid och ungefär lika många på deltid. Ekonomiska beräkningar visar att produktionen i alternativa system innebär en ökad produktionskostnad på runt 3 kr per kg ägg. Fördyringen beror framför allt på att arbetsinsatsen är högre och att störningar i produktionen förekommer oftare i system för frigående höns. Underlaget för beräkningarna när det gäller de nya systemen är osäkrare eftersom antalet genomförda produktionsomgångar är få.

Hälsoaspekter

Hälsoläget inom svensk fjäderfänaering är mycket gott. Produktionen baseras på i huvudsak utländskt djurmaterial. Genom karantänsförfarande och restriktioner har riskerna för att få in smittsamma sjukdomar minimerats. Importen sker i form av grand-parents-djur vilket innebär att antalet kan begränsas till ca 10 000 djur per år. Skulle avelsarbetet baseras på föräldradjur ökar importbehovet till 100 000 djur. På grund av smittskyddsskäl får import av ägg för konsumtion endast ske från nordiska länder.

Genom anordnande av kontroller m.m. är salmonellaläget i Sverige mycket gott. Sverige har endast haft ett par utbrott av *Salmonella enteritidis*. I samband med förhandlingarna om medlemskap i EG begär Sverige undantag för EG:s direktiv. Sverige begär att salmonellafrihet skall kunna ställas på foder, levande djur och livsmedel vid införsel till landet även i fortsättningen.

Det ankommer på varje producent att ansvara för kvaliteten på de ägg som produceras. Livsmedelsverket fastställer vilka krav som skall gälla. Inom EG finns direktiv om en frivillig märkning av ägg som utgår ifrån produktionssystemet. Någon motsvarande bestämmelse för märkning finns inte i Sverige. Jordbruksverket har i rapporten framfört att EG:s system med frivillig märkning efter produktionssystem bör införas i Sverige.

Djurskydd

I djurskyddsförordningen fastställs att höns för äggproduktion inte får inhysas i burar. Anläggningar som var i drift år 1988 får användas till utgången av år 1998. År 1989 utökades kraven på golvarean i burar från 450 cm² till 600 cm². Detta medför att standardburen rymmer 3 hönor. År 1994 träder av Jordbruksverket fastställda föreskrifter i kraft om krav på hela mellanväggar och klonötare även i befintliga burar.

Länsstyrelsema har under våren 1993 i samarbete med Miljö- och hälso-skyddsnämnderna och på Jordbruksverkets uppmaning genomfört en projekt-tillsyn i 440 anläggningar med burhöns. I 16 % av avdelningarna förekom överbeläggning. Hela mellanväggar fanns i 77 % av avdelningarna.

I EG finns fastställt att höns i bur skall fr.o.m. år 1995 ha minst 450 cm². Tyskland kräver 550 cm² och i Danmark är kraven det samma som i Sverige dvs. 600 cm². Schweiz införde som första land burförbud år 1992. I Holland fanns ett förslag om burförbud. Detta drogs tillbaka i avvaktan på ett ställningstagande inom hela EG.

Jordbruksverket föreslår att ordet bur bör definieras närmare eller omformuleras. Det bör också fastslås vilka krav som skall gälla för hönsens naturliga beteende. För att förbättra burhönsens miljö bör vissa dispenser kunna ges när det gäller flyttning av burar inom befintligt företag.

Ny teknik

Enligt djurskyddsförordningen skall nya tekniska system och ny teknisk utrustning för djurhållning godkännas från djurskydds- och djurhälsosynpunkt innan de får användas. Jordbruksverket har tagit fram ett program för utvärdering av ny teknik avseende system för frigående höns. Syftet med provningen är att utröna om tekniken är djurskydds- och djurhälsomässig godtagbar. Ett godkännande innebär inte nödvändigtvis att den nya tekniken är bättre än befintlig teknik. Provning genomförs i två faser; en experimentell fas och en fältfas. För provningen svarar den sökande och av Jordbruksverket godkänd forskare. Den experimentella fasen skall omfatta minst två omgångar och fältfasen 15 produktionsomgångar.

Utvärderingen sker med utgångspunkt från dels gränsvärden och godtagbara nivåer, dels särskilda bedömningar. För närvarande är tre fabrikat föremål för provning. De resultat som hittills framkommit visar att vissa problem med skador, fothälsa, fellagda ägg, kvalster och coccidier efter hand blivit bättre. När det gäller befjädringen kvarstår dock problemen. Orsakssammanhangen tycks vara komplexa. På grund av lönsamheten inom äggbranschen har antalet investeringar i nya system varit lågt. Det fastställda provningsprogrammet föreskriver att 15 omgångar skall vara genomförda och resultaten godtagbara från djurhälso- och djurskyddssynpunkt. Det fabrikat som har hunnit längst i provningen kommer att ha 5 omgångar genomförda vid utgången av år 1993. En slutgiltig prövning om ett godkännande av detta fabrikat kan tidigast ske år 1995.

Arbetsmiljö

Högre halter av ammoniak, damm och endotoxiner har konstaterats i de alternativa systemen. Genom vissa skötselåtgärder och tekniska lösningar kan halterna komma ner till fullt acceptabel nivå. Detta gäller också dammhalterna. Den mest påtagliga skillnaden beträffande ergonomi och olycksfallsrisker är plockningen av golvvägg och rengöringen i system för frigående höns. I den attitydundersökning som Jordbruksverket låtit genomföra till 30 golvhönsproducenter med fler än 500 höns har 16 av 23 givna svar uppgivit att de inte hade några problem med arbetsmiljön och 20 att de inte hade problem med stallmiljön. Det är mycket angeläget att forskningen om arbetsmiljö kan fortsätta eftersom en acceptabel arbetsmiljö är en förutsättning för en positiv utveckling av systemen för frigående höns.

Forskning

Forskning om system för frigående höns påbörjades på Lantbruksuniversitetet år 1988. De medel som anslogs till forskning rörande de nya systemen var mycket begränsade. De ideella djurskyddsföreningarna har bidragit med förhållandevis stora anslag. I den forskningspolitiska propositionen år 1990 tilldelades Lantbruksstyrelsen ett anslag för djurmiljöförbättrande åtgärder på 3,2 miljoner kronor. Anslaget skulle enligt regeringsbeslutet i första hand användas för framtagning av alternativa system för höns. Anslaget har sedermera höjts till 4,4 miljoner. Ett forskningsprogram antogs av Jordbruksverket i samarbete med Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR). De medel som anslagits inom detta program för fjäderfäprojekt har varit 2,5 miljoner kronor per år. I denna summa ingår de 0,5 miljoner per år som Jordbruksverket bidrar med till provningen av ny teknik. Fr.o.m. år 1994 kommer ett nytt forskningsprogram att tas fram. Medel till detta kommer från Jordbruksverket och Stiftelsen Lantbruksforskning.

I rapporten finns redovisat vilken forskning som pågår och vilka resultat och erfarenheter som hittills framkommit.

Resultaten från forskningen används kontinuerligt i utvärderingen av ny teknik och det erfarenhetsutbyte som pågår. De problem som kvarstår att lösa är fjäderplockning och fjäderhackning. Även inom området stall- och arbetsmiljö kvarstår vissa problem samt när det gäller bekämpning av coccidier och kvalster. Produktionen i system för frigående höns måste nå viss säkerhet innan systemen kan bli allmänt förekommande och accepterade.

Utbildning

I takt med att intresset för frigående system ökar måste resurser läggas på utbildningen av producenterna. I initialskedet kommer behovet av rådgivning att vara stort. Jordbruksverket föreslår att man inom Föreningen Svensk fjäderfäskötsel tar fram ett utbildnings- och rådgivningsprogram för äggproduktion i frigående system.

Förslag

Enligt verkets bedömning är en utveckling i olika länder inom EG mot ett motsvarande förbud mot burhöns som i Sverige trolig. Sveriges redan nu höga standard när det gäller friska djur, god stallmiljö och kunniga producenter kommer att vara till fördel för den svenska produktionen.

Det är emellertid enligt Jordbruksverkets bedömning inte realistiskt att genomföra ett totalt burförbud den 1 januari 1999. Det är alltför många problem som ännu kvarstår och kan förväntas ta förhållandevis lång tid att lösa. Mot denna bakgrund föreslår verket att tidpunkten för burförbudet flyttas fram till den 1 januari 2004. En kontrollstation bör genomföras år 1998.

För att inte denna framflyttning av tidpunkten för burförbudet skall medföra att hönsens situation i gamla föråldrade burar ytterligare försämras föreslår Jordbruksverket att en djurmiljöprovning av samtliga burhönsanläggningar skall genomföras under perioden fram till år 1997. Den djurmiljöprovning som föreslås bör utformas enligt den modell som tillämpas inom slaktkycklingproduktionen och som innebär att stall- och djurmiljö poängsätts. Med utgångspunkt i antalet poäng fastställs hur länge produktionen i buranläggningen får fortsätta. I anläggningar som inte uppnår vissa minimipoäng måste produktionen upphöra senast den 1 januari 1999 såvida inte investeringar sker i nya anläggningar. Anläggningar som uppnår högsta poäng får fortsätta längst till den 1 januari 2006. Tidpunkten är satt med tanke på att en rimlig avskrivningsperiod (10 år) måste kunna tillämpas vid nyinvesteringar. På detta sätt förbättras situationen för burhönsen samtidigt som det öppnas möjligheter till en rimlig avskrivningsperiod för producenterna.

Investeringar i nya buranläggningar får endast ske vid företag som den 1 januari 1994 har äggproduktion och nyinvesteringen får innebära högst det antal hönsplatser som nuvarande anläggning enligt förprovning är godkänd för.

Förteckning över de remissinstanser som avgett yttrande över Statens jordbruksverks rapport (1993:14) Alternativa inhysningssystem för värphöns

Skr. 1993/94:106
Bilaga 2

Efter remiss har yttranden över rapporten avgetts av Statens livsmedelsverk, Arbetskyddsstyrelsen, Konkurrensverket, Konsumentverket, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt, Skogs- och jordbrukets forskningsråd, Länsstyrelserna i Kalmar, Hallands, Skaraborgs och Jämtlands län, Lantbrukarnas riksförbund, Familjejordbrukarnas riksförbund, Föreningarna djurens vänners riksorganisation, Föreningen svensk fjäderfäskötsel, Konsument-forum, Konsumentgillesförbundet, Kronägg ek. för., Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök, Svenska djurskyddsföreningen, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska lantägg AB, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund och Sveriges veterinärförbund.

Dessutom har yttranden inkommit från Konsumentföreningen Stockholm, Pelle & Lisa AB, Stiftelsen veterinär fjäderfäforskning, Skogs- och lantarbetsgivareförbundet, Kabi pharmacia hospital care, Krokombömmen, Skara kommun, AB Vallberga kontrollhönseri, Svenska foder AB, Västerbottens läns äggcentral förening upa, Källbergs industri AB, Sveriges ost & ägg grossister, Konsumentberedningen, Bo Algers; Sveriges lantbruksuniversitet, Ingvar Ekesbo; Sveriges lantbruksuniversitet, anställda vid AB Verntofta fjäderfä samt enskilda personer.

Förteckning över myndigheter och organisationer som var företrädare vid Jordbruksdepartementets diskussion den 12 november 1993 om alternativ till burhållning av värphöns

Skr. 1993/94:106
Bilaga 3

Statens jordbruksverk, Statens livsmedelsverk, Arbetskyddsstyrelsen, Konsumentverket, Sveriges lantbruksuniversitet, Statens veterinärmedicinska anstalt, Skogs- och jordbrukets forskningsråd, Lantbrukarnas riksförbund, Familjejordbrukarnas riksförbund, Föreningarna djurens vänners riksorganisation, Föreningen svensk fjäderfäskötsel, Konsumentberedningen, Konsumentforum, Konsumentgillesförbundet, Kronägg ek. för., Nordiska samfundet mot plågsamma djurförsök, Svenska djurskyddsföreningen, Svenska lantarbetareförbundet, Svenska lantägg AB, Sveriges djurskyddsföreningars riksförbund och Sveriges veterinärförbund.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 2 december 1993

Närvarande: statsrådet B. Westerberg, ordförande, och statsråden Friggebo, Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, af Ugglas, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Björck, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel, P. Westerberg

Föredragande: statsrådet Olsson

Regeringen beslutar skrivelse 1993/94:106 Alternativ till burhållning av värphöns.